

УДК 351:321

М. Г. Орел,
к. держ. упр., докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президенті України,
Головний вчений секретар наукової установи ГО "Академія національної безпеки"

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.2.95

ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО КОДУ ТА ДЕРЖАВНОСТІ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

M. Orel,
PhD (Public administration), doctoral candidate of the Department of Globalistics, European integration and the National security, National Academy of Public Administration, the President of Ukraine, Chief Scientific secretary of the scientific institution of the Public organization "Academy of National Security"

TRANSFORMATION OF THE CULTURAL CODE AND STATEHOOD IN THE POSTMODERN ERA AND CORRELATION BY THEM IN THE CONTEXT OF POLITICAL SECURITY

У статті започатковано дослідження взаємозв'язку трансформації культурного коду народу (нації) та кризи державності в епоху постмодерну, характеристики яких є змінними величинами та цінністю, яка завжди має об'єктивно-суб'єктивну природу, а зниження їх вітального потенціалу є загрозою безпеці життєдіяльності індивіду та соціуму. Показано, що без вказаних досліджень неможливо належним чином обґрунтувати пріоритетні цілі щодо адекватного реагування на кризу державності. Доведено, що в умовах постмодерну, має місце стійка квазікерована тенденція руйнування культурних кодів народів (націй). У зв'язку з інтенсифікацією диференціації суспільства за різними ознаками, виникають кризові явища, які загрожують вітальному потенціалу стійкості державності практично всіх країн світу, зважаючи на це акцентується увага на важливості збереження культурного коду народу (нації), національних цінностей, а також налагодженні належних взаємозв'язків між компонентами державності (політичні інститути, населення, територія тощо). Що має розглядатися як пріоритет політичних інститутів та інституцій в епоху постмодерну та епоху "плинної (текучої) реальності" як запоруки недопущення втрати (розпаду) національної держави. Показано, що узростанні динаміки руйнації культурних кодів та інтенсивності кризових явищ для державності значну роль відіграють генерація соціокультурних реальностей, яких насправді не існує (симулякрів) та підміна національних цінностей національними інтересами інших країн, що є реальною загрозою природному буттю нації, унікальні культурні особливості якої є визначальним чинником її суверенного права на формування національної, за своєю сутністю, державності.

The article began a study of the relationship between the transformation of the cultural code of the people (nation) and the crisis of statehood in the postmodern era, the characteristics of which are variables and value, which always has an objectively subjective nature, and a decrease in its vital potential is a threat to the security of the individual and society. It is shown that without these studies it is impossible to properly justify the priority goals regarding an adequate response to the crisis of statehood. It has been proven that under the conditions of postmodern, there is a persistent quasi-controlled tendency to destroy the cultural codes of peoples (nations). In connection with the intensification of differentiation of society according to various criteria, crisis phenomena arise that threaten the vital potential of statehood stability in almost all countries of the world, and therefore, attention is focused on the importance of preserving the cultural code of a people (nation), national values, as well as establishing appropriate relationships between the components of statehood (political institutions, population, territory, etc.). This should be considered as a priority of political institutions and institute in the postmodern era and the era of "fluid reality", as confirmation of the prevention of the loss (destruction) of the national state. It is shown that with the intensification of the dynamics of the destruction of cultural codes and the intensity of crisis phenomena for statehood, a significant role is played by the generation of socio-cultural realities that do not actually exist

(simulacra) and the substitution of national values by the national interests of other countries, which is a real threat to the natural existence of nations, unique cultural the peculiarities of which are the determining factors of its sovereign right to form a national, by its content, statehood.

Ключові слова: культурний код народу (нації), національні цінності, ціннісні орієнтації, державність, вітальний потенціал державності, епоха постмодерну, національна безпека, загрози національній безпеці.

Key words: cultural code of the people (nation), national values, value orientations, statehood, vital potential of statehood, the era of the postmodern, National security, threats to national security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ ЗАВДАННЯМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Визначальними рисами, які зумовлюють сутність постмодернізму, є культ абсолютної незалежності індивіду, прагнення поєднати та нівелювати часом протилежні істини та цінності культур, релігій тощо у контексті іронічного сприйняття повсякденного життя як апокаліптичного карнавалу, акцентування на несправжності, протиприродності панівного у суспільстві способу життя. Разом з тим, аналіз наукових розробок, у яких розглядалися ті чи інші аспекти національної безпеки, свідчить, що до цього часу поза увагою науковців залишається дослідження проблемного поля взаємозв'язку трансформації культурного коду народу (нації) та чинників, які зумовлюють кризу державності в епоху постмодерну що, на наш погляд, суттєво знижує наукову цінність отриманих в межах цих розробок результатів щодо захисту національних інтересів. З огляду на це, актуальним є започаткування дослідження в контексті політичної безпеки аксіологічно-управлінських аспектів трансформації та взаємозв'язку культурного коду народу (нації) та чинників, які зумовлюють кризу державності в епоху постмодерну.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблемних питань забезпечення національної безпеки, трансформації культурного коду цивілізацій і націй, їх цінностей та ціннісних орієнтацій, кризи державності, у тому числі в епоху постмодерну, присвятили свої роботи мислителі та вчені, зокрема: Г. Ситник [1; 2], В. Горбулін та А. Качинський [3], З. Бауман [5; 6], Ж. Бодрійяр [7], У. Бек [8], А. Уолферс [9], А Тойнбі [10], Дж. Шарп [11], С. Хантінгтон [12], О. Шпенглер [13], В. Багдасарян [14], Е. Гіббон [15], М. Пірен [16], М. Степико [17], Л. Гумільов [18], Ж.-Ф. Ліотар [19]. У своїх роботах вони довели, що безпека для живого організму — це дії щодо самозбереження на реакцію щодо заперечення його існуванню (інстинкт самозбереження) і що цей феномен пов'язаний з ціннісними орієнтаціями, сутність яких значною мірою визначається національними цінностями та культурним кодом народу (нації). Крім того, вони показали, що різноманітність та плюралізм форм раціональності, визнання їх як природного і позитивного стану в епоху постмодерну піднімається на найвищий п'єдестал а, наприклад, проблеми збереження культурного коду народу (нації) та державності, навпаки, розглядаються як історичний пережиток. Зокрема, на думку З. Баумана та Ж. Бодрійяра, сучасне суспільство досить індивіду-

лізоване через наростання невпевненості та невизначеності, придушення тих проявів людського духу, які ще донедавна спонукали людей до суспільно-політичних та соціальних перетворень, а культурна ідентифікація відбувається не через ідеологічну та політичну мобілізацію, а через доступ до задоволень, які контролюються, тобто не є, як раніше, результатом розвитку його внутрішнього світу. Результати досліджень цих та інших мислителів і вчених значною мірою розкривають сутність трансформації культурного коду та викликів, які кидає сучасна епоха державним інститутам і державності як такі. Разом з тим, як на нашу думку, до цього часу недостатньою мірою розкрито взаємозв'язок аксіологічно-управлінських аспектів трансформації культурного коду та кризи державності в епоху постмодерну у контексті національної безпеки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження взаємозв'язку трансформації культурного коду та кризи державності в епоху постмодерну у контексті політичної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як показали у своїх роботах Г. Ситник, В. Горбулін та А. Качинський, М. Орел [1—4], безпека розглядається як феномен, оскільки небезпека опосередковується із запереченням існування суб'єкта, а безпека його існування опосередковується і визначається суб'єктом за ставленням до небезпеки. Іншими словами, безпека завжди є оцінкою суб'єктом ситуації, в межах якої його існуванню не загрожує небезпека, а визначення (оцінка) рівня безпеки того чи іншого суб'єкта (системи) пов'язане із оцінкою заперечливого щодо його нормальних умов життєдіяльності характеру небезпеки. Тому одна і та ж сама ситуація може оцінюватися як небезпечна, коли є чинники, які оцінюються як заперечливі дії щодо існування суб'єкта (системи), або як безпечна, коли ці чинники відсутні. Таким чином, феномен безпеки існує лише в живій природі, оскільки безпека може сприйматися й оцінюватися лише суб'єктом, який рефлексує.

При цьому Г. Ситник, В. Горбулін, А. Качинський, А. Уолферс, акцентують увагу на тому, що [1—3; 9], як тільки людина має уявлення про ту чи іншу небезпеку, у неї з'являється можливість отримати й адекватне уявлення про свою безпеку, але навіть наповнюючись об'єктивним змістом, безпека того чи іншого об'єкта для людської спільноти завжди є суб'єктивним визначенням [1—3]. Це означає, що завжди існує небезпека неадекватної оцінки суб'єктом своєї безпеки. Вона полягає у тому, що суб'єкт починає діяти виходячи з власних уявлень про небезпеку, а не з об'єктивної реальності, тобто завжди існує проблема визначення співвідношення (межі) між наявною і суб'єктивно визначеною як небезпекою, так і

безпекою. Тому безпечними впливами на соціальну систему можуть вважатися ті, що не призводять до істотної зміни її природного функціонування та розвитку, зміни структури тощо. Онтологічний аспект уявлень про безпеку полягає в тому, що вона існує в структурі буття та характеризує умови дійсності, за яких мінімізовані небезпеки для системи, у тому числі й духовного світу людини.

Таким чином, сучасні уявлення про безпеку індивіду, суспільства та державних інститутів ґрунтуються на тому, що це суспільно-політичний феномен, який акумулює знання про їх взаємовідносини, наслідки життєдіяльності, історичний досвід, уподобання, культуру тощо та тісно пов'язаний з концептом "цінність", а отже, і ціннісними орієнтаціями індивіда, які, як відомо, значною мірою зумовлені культурним кодом. Так, на думку А. Уолферса, з якою важко не погодитися, безпека в об'єктивному плані передбачає відсутність загроз набутим суспільством цінностям, а у суб'єктивному — страху, що цим цінностям буде завдано шкоду, що вони будуть піддані руйнації [9]. У цьому випадку через цінності інтерпретується явище, яке ми позначаємо поняттям "безпека", тобто вона безпосередньо пов'язується із суб'єктивними оцінками характеру й масштабу загроз цінностям суспільства, оскільки наявність безпеки дає змогу суспільству зберігати їх та примножувати. Тому вивчення феномену безпеки соціальних систем зумовлює й філософську рефлексію їх цінностей. З одного боку, презумпція невизначеності та нестійкості в соціальній системі значною мірою є наслідком суперечливості ціннісних орієнтацій та інтересів її елементів, зокрема індивідів, а з іншого боку, безпека її цілісності є результатом взаємодії цих елементів, які мають загальну мету та є усередненою величиною їх ціннісних орієнтацій.

Історичний досвід є переконливою ілюстрацією того, що внутрішня руйнація держави завжди починається з деформації національної самосвідомості її громадян, поширення національної індиферентності, байдужості до перспектив розвитку нації. Як правило, це відбувається шляхом підміни національних цінностей та національних інтересів цінностями та інтересами іншої нації або якоїсь однієї соціальної групи [16; 17]. І, навпаки, чим у більшій мірі соціальні орієнтації та цілі індивіда співпадають з цінностями й цілями суспільства, тим більший простір можливостей їх безпечного прогресивного розвитку. Тому особливої уваги заслуговує середовище формування соціальних потреб індивідів, усвідомлення яких трансформує їх у наміри та мотиви їх поведінки.

Як і феномен безпеки, будь-яка цінність завжди має об'єктивно-суб'єктивну природу. Вона є об'єктивною, бо її носій має об'єктивну природу, але важливість цінності завжди оцінюється індивідом. Для індивіду цінністю може бути будь-який об'єкт, якщо він акумулює його потреби, зумовлені необхідністю його збереження та розвитку, тобто якщо цей об'єкт розглядається ним як важлива умова існування. При цьому за однакових умов у індивідів можуть сформуватися діаметрально протилежні цілі. Тому головна функція цінностей — узгоджувати ці наміри, мотиви та цілі у контексті суспільно-значимих, передусім тих, які знаходяться у площині забезпечення їх безпеки, шляхом трансформації їх спрямованості на ціннісні орієнтації суспільства.

Очевидно, що цінності та ціннісні орієнтації індивідів значною мірою є похідними від культурного коду народу (нації), який відображає (уособлює) унікальні культурні особливості, які дісталися йому (їй) від предків, закодовану у певній формі інформацію, яка дозволяє ідентифікувати його (її) культуру. Тому саме культурний код народу визначає сукупність зразків поведінки його представників. Вони пов'язані з комплексом стереотипів у свідомості, а відтак це те, що часто приховано від розуміння, але проявляється у вчинках, тобто культурний код допомагає розуміти поведінкові реакції індивідів, визначає, так звану народну психологію та значною мірою є структуроутворюючим ядром системи моральних цінностей, які формують моральні норми, що фіксують значення певного явища для індивіду.

Викладені вище уявлення про феномен безпеки, цінностей та культурний код народу, дозволяють розкрити сутність тенденцій розвитку та передумов життєдіяльності соціальної системи, її структур, інститутів, інституцій, що визначаються відповідними політичними, правовими, моральними та іншими настановами. Йдеться про передумови, за яких забезпечується збереження якісної визначеності системи та функціонування, яке відповідає її природі або ж про певну її захищеність від небезпек, яка є результатом еволюційного розвитку та наслідком діяльності відповідних інститутів (структур).

Державність, компонентами якої ми розглядаємо державні інститути та інституції (механізми), передусім політичні, населення (народ, націю) та визначену у природному середовищі територію, є соціальною системою. Для неї, як і для будь-якої соціальної системи, необхідною умовою існування є наявність певного вітального (життєвого) потенціалу, який залежить від багатьох факторів та визначає міру (ступінь) її спроможності ефективно функціонувати. Аналізуючи джерела генезису соціальних систем та їх вітальний потенціал, В. Багдасарян виокремлює три підходи щодо їх дослідження, відмінністю яких є акцент на певній константі (ідея, концепт тощо), яка розглядається як системоутворюючий чинник, якщо розглядати його у контексті виникнення (утворення), становлення, розвитку та перетворення системи в іншу після руйнації [14].

Перший підхід пов'язаний з ідеєю Бога (у цьому випадку він константа). У межах підходу створення людьми соціальних систем є результатом божого задуму, тому сутність буття цивілізації (нації) не може бути пізнаною. Другий підхід передбачає, що джерелом генезису соціальних систем є воля та дії людини, тобто її генезис зумовлений ситуативним конструюванням, а відтак відкриває шлях до постмодерністської релятивізації суспільних наук, а саме: до метафізичної абсолютизації відносності та умовності наших знань щодо еволюції соціальних систем. У сучасних умовах постмодернізм, як світоглядний напрям зводить усе до певного нігілізму та роздробленості світосприйняття кожним суб'єктом і, як наслідок, до руйнування наших уявлень щодо світоглядно-філософських, політичних, економічних та інших систем, тобто до розпаду цілісного погляду на світ. Тому постмодерністські підходи та процедури насправді зумовлюють принципову відмову від всіх традиційних накопичених цінностей або піддають їх тотальній переоцінці, у тому числі й концепту культурний код як такого. Очевидно, що цей підхід заперечує саму можливість отримати систем-

не знання щодо генезису соціальних систем. Третій підхід полягає у встановленні залежності еволюції соціальної системи від умов середовища свого розвитку, передусім від природно-біологічних та соціальних, тому константність основ, які формують їх генезис зумовлена сутністю її буття (процесу виникнення та існування, який є відносно стійким та перманентним).

З іншого боку, ми повністю погоджуємося з А. Тойнбі, С. Хантінгтоном, Л. Гумільовим, які акцентують увагу на тому, що цивілізації (нації) передусім стійкі в своїй ідентичності, яка формує їх вітальний потенціал [10; 12; 18]. Їх визначальною рисою є культурна відмінність від інших народів, фундаментальні специфічні особливості буття народу, які й формують вказану ідентичність впродовж тисячоліть. Тому кожна нація володіє характерним для неї цивілізаційно-ціннісним (культурним) кодом, який за своєю суттю певною мірою подібний до біологічних (генетичних) кодів живих організмів. Це означає, що його руйнація призводить до не менш небезпечних наслідків, як і для біологічних об'єктів.

Думка про певну подібність особливостей соціальних процесів та людського життя неодноразово висловлювалася мислителями і вченими, зокрема, О. Шпенглером, Л. Гумільовим, Т. Гоббсом [13; 18; 20]. Це дозволяє стверджувати про можливість розгляду еволюції соціальних систем як певною мірою живих систем. Оскільки життя окремої людини не можливе без соціальної та духовно-ціннісної компоненти, так і життєвий розвиток соціальної системи має передбачати духовно-ціннісну компоненту. При цьому соціальна система (політичні інститути, державність, цивілізація, нація тощо) на біосоціальному рівні може бути ідентифікована як популяційна система. Для таких систем, як відомо, визначальними характеристиками є природний ареал та спадковість. Очевидно, що стосовно соціальної системи природним ареалом є територія національної держави або система вищого порядку, а спадковість — це культурно-цивілізаційний код, накопичений досвід історичного розвитку.

Загальновідомо, що характер (умови) природного середовища задає початковий імпульс формування не тільки людини, а й тієї чи іншої моделі розвитку соціальної системи, внаслідок чого соціальні та культурні норми співжиття індивідів, специфіка їх менталітету формуються як основа механізму адаптації соціальних систем для існування у відповідному середовищі. Звичайно, повної ідентичності між соціальними та популяційними системами не існує. Для перших одним із визначальних еволюційних чинників є духовний стан суспільства, а еволюція популяційної системи визначається біологічними параметрами. Проте усвідомлення сутності вітального (життєвого) потенціалу соціальних систем як її вищої цінності має визначати місію (роль) та сенс (мету) функціонування інститутів держави щодо його збереження та формування відповідної моделі державності.

Разом з тим варто акцентувати увагу на тому, що в дискусійному філософському, соціологічному та політологічному полі, сформованому в епоху постмодерну, все частіше акцентують увагу саме на нездатності національної держави вирішувати завдання навіть у традиційних для неї сферах діяльності, насамперед щодо забезпечення безпеки індивіда та соціуму. Тому проблематика цінності держави, як такої набуває особливого

змісту. При цьому, так би мовити "оптимісти", вважають, що національні держави ще не вичерпали свій історичний ресурс, а "песимісти" свої надії щодо облаштування майбутнього світоустрою пов'язують з їх відмиранням. Звідси й різноманіття постмодерністських проєктів: "мережевого суспільства" М. Кастельса [21], "глобальної демократичної імперії" Н. Фергюссона [22], "космополітичної держави" У. Бека [8], громадянського суспільства, у тому числі глобального суспільства Д. Коэна, Д. Дарендорфа, Е. Гідденса [23—25], "глобального громадянства" Ю. Хабермаса [26] та інших.

Так, розмірковуючи про неспроможність існуючих державних інститутів та владних еліт адекватно реагувати на реалії постмодерну У. Бек пише: "Мы, европейцы, делаем вид, будто все еще существуют Германия, Франция, Италия, Нидерланды, Португалия и т.д. Но их давно уже нет..., так как нет больше границ, компетентности и обособленного опытного пространства, т.е. всего того, на чем зиждился национально-государственный мир" [8, с. 7—8]. Тому, переконаний він, "...национальное государство давно уже перестало создавать общий порядок взаимоотношений, который содержал бы в себе все другие принципы поведения и был способен давать ответы на политические вызовы..." [8, с. 11]. Ще більшої невизначеності щодо майбутнього національних держав додають роздуми З. Баумана, який стверджує, що: "По видимому, нет никакой надежды на государственные учреждения, призванные обеспечивать уверенность и безопасность. Свобода государственной политики беспрестанно разрушается новыми глобальными силами" [5, с. 199].

Замислимося над таким запитанням, а що лежить в основі постмодерністських проєктів та процедур облаштування майбутнього світоустрою, які виникли на цьому етапі глобалізації земної цивілізації? Як на нашу думку, відповідь на це запитання, певною мірою, дають З. Бауман та Ж. Бодрійяр: нігілізм та роздрібненість світосприйняття безпосередньо кожним суб'єктом [6; 7]. Як стверджує З. Бауман, характерними для сучасної цивілізації є процеси дерегулювання соціально-економічних і політичних відносин, а саме суспільство — індивідуалізоване, оскільки його відмінною рисою є посилення ролі неконтрольованих чинників і тенденцій, наростання невпевненості та невизначеності, придушення тих проявів людського духу, які ще донедавна спонукали людей до суспільно-політичних та соціальних перетворень [6]. При цьому принципово важливим є те, що в епоху постмодерну в процесі фрагментації культури соціуму громадянська і культурна ідентифікація та її контроль здійснюються, переважно, через споживання. Як переконливо показав Ж. Бодрійяр, сьогодні культурна ідентифікація відбувається не через ідеологічну та політичну мобілізацію (як це було раніше), а через доступ до задоволень, який контролюється, бо споживач отримує від фрагментованого культурного середовища специфічну ідентичність, яка є продуктом, що зійшов з конвеєра масової культури, тобто не є результатом розвитку його внутрішнього світу, а зростаюча множинність релігійної, етнічної тощо самоідентифікації знижує ступінь політичної мобілізованості громадян, перетворюючи їх в індивідуалізовану масу [7].

Таким чином, сучасна масова культура, перетворена в ефективний механізм символічної інтеграції, який формує ідентичність глобального споживача. Не може бути

сумніву, що сьогодні в економіці, де домінують фінансові спекуляції, економічна боротьба все більше стає боротьбою за свідомість. Це підтверджується прагненням ТНК контролювати збір і поширення інформації, трансформацією свободи підприємництва у насадження тих чи інших культурних моделей заради засвоєння їх споживачем і зростання прибутків. Саме тому в політиці зростає маніпулювання, яке дезорієнтує масову свідомість, а в культурі переважає споживацтво, як спосіб життя. Внаслідок цього зростає й інтенсивність формування суспільств з роллю національною ідентичністю. Це означає, що набирають силу процеси ерозії культурного коду, що є головною загрозою як соціальним порядкам, так і розвитку національних держав. Тому є всі підстави погодитися з З. Бауманом, що глобалізація набагато більш успішніша в розпалюванні між обцинною ворожнечі, ніж у сприянні мирному співіснуванню громад [5, с. 206].

Разом з тим, не може бути сумніву, що і в епоху постмодерну будь-яка національна культура, її матеріальні та духовні цінності є рівноцінним індивідуальним виміром суспільного цілого — матеріальних і духовних цінностей людської цивілізації. Тому принципового значення набуває можливість реалізації за тих чи інших умов різних варіантів розвитку суспільства, переосмислення ролі індивідуального та колективного і на цій основі формування нової концепції розвитку людини. Йдеться про концепцію, що не заперечує, а навпаки, зумовлює необхідність збереження культурного коду народу (нації), як основи національної ідентичності, яка, в свою чергу, є визначальною передумовою формування і розвитку національних держав. Сучасні нації — складаються із індивідів, яких об'єднують походження, історичний досвід, територія, мова та багато інших ознак. На свідомому чи підсвідомому рівні вони розуміють, що будь-яке їх знищення є загрозою їх безпеці. Звичайно, соціальні інститути можуть трансформуватися, але при цьому культурний код та національні цінності, повинні виконувати роль домінанти у забезпеченні стійкості державності та визначенні пріоритетів суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Тому в динаміці загроз національній безпеці визначальною змінною є інтенсивність руйнації культурного коду та національних цінностей, які визначають ціннісні орієнтації на рівні свідомості та підсвідомості індивідів, їх політичні, культурологічні та світоглядні уявлення і переконання, моральні та етичні принципи поведінки.

З огляду на викладене вище, не може бути сумніву, що безоглядне насадження цінностей іншої культури суттєво зменшує шанси для вираження національної самобутності, характеру, звичаїв, традицій народу та, в кінцевому підсумку, призводять до "кризи самоідентифікації" та ослаблення державності. Тому потреби подальшого розвитку духовності народу та зміцнення державності зумовлюють органічне поєднання як так званих "загальнолюдських", так і національних цінностей. Зокрема І. Розпутенко переконаний, що націоналістичні контртенденції неоліберальної глобалізації стимулюють можливість появи нових форм глобалізації на базі національних концепцій та програм модернізації з використанням інших цивілізаційних цінностей, що цілком реальними є національні форми глобалізаційних стратегій, які мають передбачати відмову сліпо слідувати

рекомендаціям інститутів міжнародного неолібералізму, пріоритет національних інтересів та спиратися не тільки на запозичені у Заходу форми економічного та політичного життя, а й на національні соціокультурні та політичні традиції та ресурси [27, с. 352].

Сьогодні за оцінками багатьох науковців, аналітиків та експертів рівень загроз національній безпеці України, передусім її політичній складовій, постійно зростає. В цих умовах говорити про необхідність зменшення ролі державних інститутів та інституцій у тих чи інших сферах суспільного життя, як це, як правило, пропонується у межах неоліберальних проєктів, є не зовсім коректним. Навпаки, інтереси забезпечення політичної безпеки зумовлюють необхідність активізації діяльності вказаних інститутів та інституцій у контексті збереження та розвитку національних цінностей, вирішенню проблемних питань збереження культурного коду, як передумов збереження державності.

Врешті-решт, індивід, соціальні групи та суспільство явно чи опосередковано, свідомо чи інтуїтивно оцінюють діяльність органів державної влади передусім у контексті забезпечення власної безпеки. Тому узгодження інтересів індивідів та соціальних груп в контексті збереження державності має бути пріоритетом при формуванні та функціонуванні державних інститутів та інституцій. При цьому, як свідчить історичний досвід, високого вітального потенціалу суспільства, як цілісного організму, та людини, як персоніфікованого суб'єкта, для забезпечення життєздатності країни недостатньо. Необхідно також забезпечити ефективні взаємозв'язки між компонентами державності: територія, населення (народ, нація), державні інститути. Щодо домінантної основи, яка визначає зміст цих взаємозв'язків є етнокультурні ідентифікатори, релігія, мова, усвідомлення спільної долі тощо, тобто те, що можна назвати культурним кодом народу (нації), який проживає на території держави. Тому для оцінки динаміки життєздатності державності та можливого управлінського впливу на неї значний науковий і практичний інтерес становить відповідь на запитання, які саме фактори та параметри і якою мірою здійснюють вплив на неї. Очевидно, що відповідь на нього залежить від національних особливостей. Проте, у будь-якому випадку, вона має охоплювати чинники, які визначають ідейно-духовний стан суспільства (культурний код, ціннісні орієнтації індивідів), цивілізаційну ідентичність, яка знаходить своє відображення в способах забезпечення соціального порядку, а також параметри, які здійснюють вплив на якість державного управління.

Як на наш погляд, фактично, сьогодні на культурному, цивілізаційному, релігійному та інших "фронтах" йде світова інформаційно-інтелектуальна війна, головною метою якої є руйнування саме вітального (життєвого) потенціалу державності. Виявлення та системний аналіз множини факторів, які здійснюють вплив на цей потенціал є складним завданням, зокрема, через їх суперечливість, невизначеність, відсутність достовірної інформації щодо міри кореляції між ними та джерел походження. Це підтверджують і роздуми З. Баумана щодо співвідношення у сучасному світі двох людських цінностей: свободи та безпеки, трансформації зв'язку нації і держави та їх майбутнього [5, с. 181—213]. Врешті-решт, при оцінюванні вітального потенціалу вар-

то мати на увазі, що державний апарат потрібен лише, як механізм забезпечення виконання державою своїх функцій, передусім у сфері безпеки. Якщо державний апарат підмінює їх особистим інтересом до збереження лише зовнішніх форм державності, то він втрачає і засіб захисту своїх власних інтересів. Ситуація стає ще більш загрозливою для культурного коду та державності в умовах становлення олігархічної республіки, в якій бюрократія відіграє другорядну роль, оскільки саме до рук олігархів переходить монополія на збройне насильство, адміністрування тощо.

ВИСНОВКИ

Розвиток теорії публічного управління у сфері політичної безпеки потребує постійних досліджень трансформації культурного коду народу (нації), як передумови виявлення його (її) ціннісних орієнтацій. Без цього неможливо обґрунтувати заходи щодо забезпечення духовної єдності суспільства, та визначити стратегічні цілі державотворення, у тому числі щодо зміцнення державності.

Будь-які підходи щодо дослідження проблеми забезпечення політичної безпеки мають здійснюватися у контексті дуальності взаємозв'язку трансформації культурного коду народу (нації) та викликів і загроз державності, як специфічної ознаки державно-політичної організації суспільства, компонентами якої є територія, населення та інститути держави. Вирішення цієї проблеми без урахування цього взаємозв'язку втрачає будь-який сенс як у науковій, так і практичній площині.

Культурний код народу (нації) та державність, характеристики яких є змінними величинами, є цінністю, яка має об'єктивно-суб'єктивну природу. При цьому культурний код, який лежить в основі соціальних цінностей та ціннісних орієнтацій є більш інерційним явищем (більш статичним) щодо змін ніж державність.

Епоха постмодерну активно генерує соціокультурні реальності, яких насправді не існує (симулякри). Вони є носіями руйнівної для культурного коду та державності енергії, що не може не розглядатися як загроза нації, унікальні культурні особливості якої є визначальним чинником її права на формування національної за своєю сутністю держави.

Не тільки руйнація соціальних інститутів та інституцій, моральна-психологічна деградація особистості чи порушення територіальної цілісності, а й ослаблення взаємозв'язків між вказаними компонентами через внутрішні деструктивні процеси призводить до дезінтеграції державності, а відтак є смертельною загрозою для неї.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці онтологічних, гносеологічних та логічних аспектів методології оцінювання вітальних (життєвих) потенціалів культурного коду народу (нації) та державності та їх взаємозв'язку у контексті забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Ситник Г.П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки // Вісник НАДУ. — 2011. — Вип. 2. — С. 25—34.
2. Державне управління національною безпекою монографія / Г.П. Ситник. — К.: НАДУ, 2004. — 408 с.

3. Горбулін В.П., Качинський А.Б., Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.

4. Орел М.Г. Політична безпека як наукова категорія та мета системи державного управління у сфері політичної безпеки / М.Г. Орел // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал / За ред. О.В. Покатаєвої. — Запоріжжя: КПУ, 2017. — № 2 (58). — С. 11—16. — Серія "Державне управління".

5. Бауман З. Текущая современность / Пер. с англ. под ред. Ю.В. Асочакова. — СПб.: Питер, 2008. — 240 с.

6. Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ. под ред. В.Л.Иноземцева. — М.: Логос, 2005. — 390 с.

7. Бодрийяр Ж. Общество потребления. — М.: Республика, Культурная революция, 2006.

8. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / Пер. с нем. А.Б. Григорьева, В.Д. Седельника; послесловие В.Г. Федотовой, Н.Н. Федотовой. — М.: Прогресс-Традиция; Издательский дом "Территория будущего" (Серия "Университетская библиотека Александра Погорельского"), 2007. — 464 с.

9. Wolfers A. A Discord and Collaboration. Essay of International Politics. Foreword by Reinhold Niebuhr; Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962.

10. Тойнби А. Исследование истории: возникновение, рост и распад цивилизаций. — Т. 1. — М.: АСТ, АСТ Москва. — 2009. — 355 с.

11. Шарп Джин. Від диктатури до демократії: концептуальні засади здобуття свободи / Пер. з англ. Ін-т ім. Альберта Ейнштейна. — Львів: Сполом, 2004. — 83 с.

12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; Пер. с англ. Т. Велимеева. Ю. Новикова. — М.: АСТ, 2003. — 603 с.

13. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. — Т.2 Всемирно-исторические перспективы / Пер. с нем. и примеч. И.И. Миханькова. — М.: Мысль, 1998. — 606 с.

14. Багдасарян В.Э. Витальный подход к сложным социальным системам [Электронный ресурс] — Режим доступу: <http://rusrand.ru/docconf/vitalnyj-podhod-k-slozhnym-sotsialnym-sistemam>

15. Гиббон Э. История упадка и разрушения Великой Римской империи: закат и падение Римской империи: в 7 т. — М.: ТЕРРА, 2008.

16. Пірен М. Національна ідея — стрижнева основа утвердження цінностей громадянського суспільства в Україні // Зб. наук. пр. УАДУ / Кол. авт.; За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. — К.: УАДУ, 2001. — С. 65—78.

17. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія [Електронний ресурс] / М. Т. Степико. — К.: НІСД, 2011. — 336 с. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Ident-62307.pdf>

18. Гумильов Л. Этногенез и биосфера Земли. М.: Айрис-Пресс, 2013. — 560 с.

19. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Пер с фр. Н.А. Шматко — М.: Инстиут экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998. — 160 с.

20. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства це церковного и гражданского. Сочинения: В 2 т. Т. 2. — М.: Мысль, 1991. — 736 с.

21. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.

22. Ferguson N. Empire: The rise and demise of the British World Order and the lessons for Global Power. — N.Y., 2003.

23. Коэн Д., Арато Э. Гражданское общество и политическая теория / Д. Коэн, Э. Арато. — М.: Весь Мир, 2003. — 784 с.

24. Дарендорф, Р. Современный социальный конфликт: Очерк политики свободы / Р. Дарендорф; пер. с нем. Л.Ю.Пантина. — М.: РОССПЭН, 2002. — 284 с.

25. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Пер. з англ. — М.: Весь мир, 2004. — 120 с.

26. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью. — М.: Academia. — 1995. — 252 с.

27. Розпутенко І. Третє тисячоліття — Україна і неоколоніалізм. — К.: К.І.С., 2014. — 356 с.

References:

1. Sytnyk, H.P. (2011), "Institutional civilization paradigm studying the problems and state-management aspects of ensuring national security", *Visnyk NADU*, vol. 2, pp. 25—34.

2. Sytnyk, H.P. (2004), *Derzhavne upravlinnia natsional'noi bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka)* [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

3. Horbulin, V.P. and Kachyns'kyj, A.B. (2010), *Stratehichne planuvannia: vyrishennia problem natsional'noi bezpeky* [Strategic planning: solving national security problems], NISD, Kyiv, Ukraine

4. Orel, M.G. (2017), "Political security as a category and the purpose of the system of governance in the sphere of political security", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia: Naukovo-vyrobnychyj zhurnal*, no. 2(58), pp. 11—16.

5. Bauman, Z. (2008), *Tekuchaja sovremennost'* [Flowing modernity], Peter, St. Petersburg, Russia.

6. Bauman, Z. (2005), *Individualizirovannoe obshhestvo* [Individualized Society], Logos, Moscow, Russia.

7. Bodrijar, Zh. (2006), *Obshhestvo potrebenija* [Consumer society], Respublika, Kul'turnaja revoliucija, Moscow, Russia.

8. Bek, U. (2007), *Vlast' i ee opponenty v jepohu globalizma. Novaja vseмирno-politicheskaja jekonomija* [Power and its opponents in the era of globalism. New World Political Economy], Progress-Tradicija; Izdatel'skij dom "Territorija budushhego", Moscow, Russia.

9. Wolfers, A. (1962), *A Discord and Collaboration. Essay of International Politics*. Foreword by Reinhold Niebuhr, The Johns Hopkins Press, Baltimore, USA.

10. Tojnbi, A. (2009), *Issledovanie istorii: voznikovenie, rost i raspad civilizacij* [The study of history: the emergence, growth and disintegration of civilizations], AST, Moscow, Russia.

11. Sharp, D. (2004), *Vid dyktatury do demokracji: konseptual'ni zasady zdobuttia svobody* [From dictatorship

to democracy: conceptual ambush of freedom], Spolom, L'viv, Ukraine.

12. Hantington, S. (2003), *Stolknovenie civilizacij* [The Clash of Civilizations], AST, Moscow, Russia.

13. Shpengler, O. (1998), *Zakat Evropy. Oчерki morfologii mirovoj istorii. Vseмирno-istoricheskie perspektivy* [The decline of Europe. Essays on the morphology of world history. World Historical Perspectives], Mysl', Moscow, Russia.

14. Bagdasarjan, V.Je. (2014), "Vital Approach to Complicated Social Systems", available at: <http://rusrand.ru/docconf/vitalnyj-podhod-k-slozhnym-sotsialnym-sistemam> (Accessed 4 October 2018).

15. Gibbon, Je. (2008), *Istorija upadka i razrushenija Velikoj Rimskoj imperii: zakat i padenie Rimskoj imperii* [The history of the decline and destruction of the Great Roman Empire: the decline and fall of the Roman Empire], TERRA, Moscow, Russia.

16. Piren, M. (2001), "National Idea - Strizhnev Basis of the Validation of the Values of the Great Suspension in Ukraine", *Zb. nauk. pr. UADU*, pp. 65—78.

17. Stepiko, M.T. (2011), "Ukrainian identity: the phenomenon and principles of formation", NISS, Kyiv, Ukraine, available at: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Ident-62307.pdf> (Accessed 4 December 2018).

18. Gumil'ov, L. (2013), *Jetnogenez i biosfera Zemli* [Ethnogenesis and the biosphere of the Earth], Ajris-Press, Moscow, Russia.

19. Liotar, Zh.-F (1998), *Sostojanie postmoderna* [Postmodern state], Instiut jeksperimental'noj sociologii, Moscow, Russia; Aletejja, St. Petersburg, Russia.

20. Hobbs, T. (1991), *Leviafan, abo Materiia, forma i vlada derzhavy tserkovnoho i tsyvil'noho. Tvory* [Leviathan, or Matter, the form and power of the state church and civilian], Mysl', Moscow, Russia.

21. Kastel's, M. (2000), *Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura* [Information Age: Economy, Society and Culture], Vysshaja shkola jekonomiki, Moscow, Russia.

22. Ferguson, N. (2003), *Empire: The rise and demise of the British World Order and the lessons for Global Power*, New York, USA.

23. Kojen, D. and Arato, Je. (2003), *Grazhdanskoe obshhestvo i politicheskaja teoriija* [Civil society and political theory], Ves' Mir, Moscow, Russia.

24. Darendorf, R. (2002), *Sovremennyj social'nyj konflikt: Oчерk politiki svobody* [Contemporary social conflict: Essay on the politics of freedom], ROSSPJEN, Moscow, Russia.

25. Giddens, Je. (2004), *Uskol'zajushhij mir: kak globalizacija menjaet nashu zhizn'* [The slippery world: how globalization is changing our lives], Ves' mir, Moscow, Russia.

26. Habermas, Ju. (1995), *Demokratija. Razum. Nравstvennost' Moskovskie lekcii i interv'ju* [Democracy. Mind. Moral. Moscow lectures and interviews], Academia, Moscow, Russia.

27. Rozputenko, I. (2014), *Tretie tysiacholittia — Ukraina i neokolonializm* [The third millennium — Ukraine and neocolonialism], K.I.S., Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2019 р.